

בעולם המודרני אנו מוצאים אומות המורכבות מחטיבות אתניות שונות בתרבות ובמנהגים, כין שהן יושבות אלו בתוך אלו בטריטוריה אחת ובין שהן יושבות זו בצד זו כל אחת בשטח טריטוריאלי שלה, וכולן מאוחדות אחדות מדינית־לאומית. יש מי שסבור כי מותר — ואולי ראוי — לעם היהודי לחיות בארצו כאותם עמים „מורכבים“, ואולי גם כזכר סנטימנטלי למשטר השבטים שהיה נהוג בארץ־ישראל הקדומה. הסובר כך מנמק סברתו גם בנימוקים פולקלוריסטיים. ענין תרבותי הוא שישמור העם על שלל צבעיו באופי ובמנהג מסני הטשטוש והכליון.

אך האין סברה זו כסילופו — והיפוכו — של קיבוץ גלויות כפי שעלה בחזון? וכי באנו להקים כאן אוסף מוצגים של יהודים שבי ארצות שונות, שבט שבט וסגולותיו המיוחדות, בחינת ולא קרב זה אל זה? —

אכן, המציאות עצמה באה ומפריכה סברה זו. התפתחות האנושות בכללה זה דרכה להרוס מחיצות, ולקרב רחוקים; עיינו הרואות איך עמים קטנים ושבטים בעלי עצמיות מסוימת נטמעים בתהליך ההתלכדות לגושים גדולים, ביחוד במקום שיש אחדות או זיקה לשונית.

בארץ־ישראל אין המדובר בשנים־שלושה שבטים, כמקרה האומה הבריטית המורכבת בעיקר מאנגלים, סקוטים, אירים ווואלשים. המדובר בעשרות שבטים — שונים זה מזה בתרבות, בלשון, במנהגים, בדרכי מחשבה, באופי וגם בקלסתר הפנים. אכן, כוח החיים בארץ־ישראל, הפץ ההתחדשות החי בלב רוב מנין משבי הגולה סוחף ומשטש בתוקף רב סימני ייחוד שבטיים. במידה שקיימת השבטיות, קיומה מותנת בגורמים שליליים, שפצולתם בהכרח זמנית, כגון אי־התאמה בנימוסים, הנטייה להתבדלות בשיכון, וכן ההבדלים הלשר ניים והכלכליים, לא מקרה הדבר שיוצאי כל ארץ מארצות הגולה מקימים לעצמם „התאחדות צול...“ שעוסקת בעניני העולם הזה: ייצוג ותביעת זכויות והתרעה על קיפוח, אבל אין גם אחת מן ההתאחדויות שעוסקת בשימור ערכי רוח מיוחדים שנוצרו בארץ המוצא.

*

הדת היהודית והגלות היהודית ייחדו אותנו בין העמים והיו לנו כמסגרת־חיים ובסיס מחשבתי ונפשי במשך דורות הפיזור. שני היסודות הללו כאחד — מתוך קשר ובלי קשר ביניהם — מתערערים והולכים בתוך תהליך התחיה, הלאומיות הפכה להיות הבסיס לקיום העם, ואולם אין די בהכרה לאומית בלבד. מאמצים ככירים

נחיתות מסני הממש. חרוד תחרד מלבטא שמותיו במפורש. חרוד תחרד מלנגוע בקטנות יומיומו כבגדולות כלל חייו. יחידיה גדוליה אך יחידים גדולים הם, ומעמדם מעל למעמד ספרותנו הוא. לא הם סמלו של כלל ספרותנו. צעירים המשרבבים ראשי־אפרוחים מקליפת המציאות אך צעירים נותני־תקוות הם. ועדיין אינם סמל כוחה החדש, אלה דוגמה ומופת ואלה רמז מעודד, אך אינם עדות לטיבו של כלל ספרותנו, לרוחו של כלל ספרותנו. כי רוחו רוח עומדת של עורף שאיננו תמים־חיים עם הזית חייו.

מי יערוך נפלאות תמורות היינו, חיינו החדשים חיי בשר ודם, עפר ואדמה, רוח וסערת רוח, את ושלח הם, חדשים, חדשים תכלית חידוש. חדשים המושגים, מושגי החיים, חדשים הרגשות והמחשבות, חדשות המגמות. לא עוד מושגים של תנועת תחיה, אלא מושגים ורגשות ומחשבות ומגמות של תחיה ממש. של לידת מדינה, של בנין מדינה, של מאבק מדינה. בהיינו החדשים האלה חדלה הספרות העברית להיות גורם פעיל, מכווצת בירחונה ובשבועוניה תוסיף לחיות חיי שלמה ודממה, דרך סתירה לחיים הגועשים סביב לה. והלא היא חלום חלמה בשעתה את החיים האלה, והלא היא רעוב רעבה להם. והלא הגה פת־הלחם הדשנה של החיים לפניה. והלא הגה מקור חיים לה, הנאי חיי עם חי לספרות היה, אלא שפנה הרעב ממנה. רעב החייב, כי היא יושבת עורף, דומם ושומם, ואין אלא לקוות כי החיים עצמם, בשוא דכים, יסלטלה טלטלה גבר לחיים, ואין אלא להאמין, כי כוחה הגנוז בה, כוח דורותיה, החי בככה מסופרית המבוגרים הצעירים, יפרוץ מתוכה בקצב חיינו החדשים.

קיבוץ גלויות בחזון ובמציאות

ישראל ישעיהו

קיבוץ הגלויות, מיטב החזון לדורות רבים, זכה דורנו לראות ראשיתו במחש. כל הגשמה פירושה המאור והצללים כאחד. רק דור מגשים ניתן לו — וראוי לו — לראות את קיבוץ הגלויות לא בלבד כתהליך של עליית יהודים מכל הארצות, אלא גם כתהליך עליית יהודים בתוך ארץ־ישראל. עליה במשמע היתוך וצמיחה, היתוך ריסיים ופלגי עם מארבע כנפות חבל וצמיחה עם בעל סימני־היכר מובהקים. הכוונה לא רק לארץ ושמים ולשון אחת, אלא לסימני־היכר בתרבות ובמנטאליות לרוחב ולעומק.

ליוצאי ארצות המזרח. שאר היהודים יוצאי ארצות המזרח עשויים עדות עדות ומעדיפים את מסגרתם העדתית העצמית על פני מסגרת בין-עדתית מזרחית. ואולם מציאותו של ציבור אשכנזי, שיש לו בעיניהם של יהודי המזרח מהות וצביון בולטים באתר דותם, דוחפת את כל העדות המזרחיות לתחושה ולהכרה של אחדות בכוח אם לא בפועל. "אחדות" זו אינה פרי רצון להגדרה עצמית של בני העדות המזרחיות, אלא היא כפויה עליהם בקרי אחרים.

נטיה זו לראות את יוצאי ארצות המזרח מאוחדים מעל להבדלים השבטיים והסוציאליים, שמוצאים אנו גם במוסדות וורמים בתנועת הפועלים, קשה להבינה ולהצדיקה. נקל להבין אותם פרנסי העדות העושים אחדות זו קרדום לחפור בו, ואם כוונתם לשם שמים—בסיס "להגן" על עדות המזרח מפני שרירות לבם המקשה של ה"אשכנזים". אך מדוע להוטים אחריה ארגוני הפועלים? משדלים הם את חבריהם להכנס לתוך המוסדות העדהיים על מנת שיספיעו על כוונם מבפנים. אך תקותם תקות שוא. הנסיון הוכיח כי הבא אל ההתאחדות העדתית בשם האחדות וההתמזגות עם כלל הישוב, מיד פקעה זכותו להיקרא איש העדה; לכל היותר הוא נסבל לשעה מפני דרכי שלום בעדה.

*

השתתפותם של כוחות מוגדרים במפלגתיותם ובישקפתם הכללי-ישובית במוסדות עדתיים — גרסה לאותם כוחות הרגשת שניות העושה אותם קרתיים מכאן ומכאן. בעיני מפלגתם הם אנשי העדה, ובעיני עדתם הם אנשי המפלגה והישוב. העורף המפלגתי והישובי אינו משענתם מאחר שהוא דוחפם מתוכו. לכאורה, על מנת שישבו אליו עם יתר בני עדתם; העורף העדתי אינו משענתם משום שהוא בעיניהם כדבר שנחלצו ממנו ואינם מאמינים בו, ואין צריך לומר שפסולים הם בעיני האנשים שעדתיותם שליטה ובה כל חזותם. נמצא שהתקדמות בני העדות הסוד רחיות לקראת התמזגות עם הכלל הישובי מופרעת בעטיה של שניות זו, בעוד שהעדתיים ניתן להם להצביע על אלו כעל "חוזרים בתשובה" שהכירו בצדקת הדרך העדתית.

כפילות זו מטשטשת גם את הצד המעמדי. דבר הלמד מעצמו הוא שהאנשים העדתיים הם מחוגי הבורגנות, המעמד הבינוני ואנשי הדת. שהקרקע העדתית היא יסוד מעמדם הציבורי. מכבר ידענו שהתאחדותם של יוצאי המזרח על יסוד עדתי פירושה ימין, כשם שפרישה מן העדתיות והשתלבות בתוך הכלל פירושה שמאל. חזירת השמאל למוסדות

יידרשו עוד עד אשר יהיו פירווי שבטים וגושי המונים לעם.

שלושה דורות עברו מראשית התחיה ועדיין אין אנו רואים בעיני בשר ורוח כאחד את הדור החדש אשר לו צביון ארץ-ישראלי ועמ'ישראלי מובהק. טיפוס ה"צבר", במידה שיש מקום להכללה זו, עדיין אין לקבוע אם הוא בגדר חינוך קיים או הולף. כל עוד תהיה ארץ-ישראל ארץ עליה המונית מן התפוצות — וכזאת תהיה במשך דור ואולי דורות — לא נוכל להבחין ברור בין העמיתה היהודית החדשה ובין שבי הגולה. עוד שנים רבות יינקו שני הצדדים זה מזה וישפיעו זה מזה. ורק ברכה בתהליך טבעי זה. למשך כמה דורות יהיה עלינו לראות עצמנו כשבי גולה שמצווה-עשה של התקרבות וליכוד חלות עליהם. ואין לסמוך על נס ההתפתחות הטבעית. יש לקדם סכנות התבולות שבמיררות. יש ליצור "אקלים" נוח לקיבוץ גלויות וביטול גלויות. ויפה שעה אחת קודם. מה שאפשר לעשות בכוח ההתעוררות הלאומית, ורצון ההתחדשות של שבי גולה ואולי גם בזכות שרידי השפעת הדת והגלות — יקשה שבעתים בתקופה מאוחרת.

*

הבעיה בהיקפה הרחב נוגעת בכל שבט ושבט מטשטי הגולה, אולם קיים החשש שהבעיה תהא נחלקת בין מזרח ומערב.

בקרב היהדות האשכנזית אין הבעיה המזרח-הבדלי המוצא והתרבות בהוכה אינם קשים ביותר והם מיטשטשים והולכים לעינינו יום יום. אך המדינה היהודית תסאב את כוחותיה בעתיד משני מקורות שונים בכמותם: שרידי הטבח באירופה מזה ויהודי המזרח מזה. במדינה זו לא יהיה רוב "אשכנזי" מכריע מאחר שהעליה מארצות המזרח תגבר בעתיד הקרוב, ותיסוף על הריבוי הטבעי הגדול של עדות המזרח. המדינה היהודית תיבנה איפוא בהכרח משני יסודות אלו, בני המערב ובני המזרח. השאלה היא אם יהיו שניהם ערוכים מערכה מול מערכה ומאחדים רק בלחץ הצרכים הלאומיים מלמעלה; או שתצמח ותתפתח האחדות בכל הכיוונים, מלמטה למעלה ומלמעלה למטה.

*

היהדות "המזרחית" בארץ אינה עשויה מקשה אחת. הרי זה ציבור המורכב מעדות השונות זו מזו לא פחות משהן בצירופן שונות מן "האשכנזים". יש מהם שקרובים בתרבות ובמנטאליות ליוצאי אירופה. הללו הם יוצאי ארצות דרום אירופה — מאיטליה, בולגריה, יוגוסלאוויה ותורכיה. גם בצבע עורם וקלסתר פניהם קרובים הם ליוצאי אירופה יותר משהם קרובים

מרחיקים אותו מרעיון „החלוק“, יש למצוא איפוא שבילים אחרים ללבו והגיון אחר להצמיח ברוחו את זרעי החלוציות.

אם לפרש את המחשבה הזאת, הרי היא אומרת שיש להתחשב במציאות ולבחור דרכי הספת החודרת ללב הנוער האמריקני, אף כי הלך-רוחו כשהוא לעצמו אינו מעיד אלא על חוסר בגרות ותמימות.

דומני שדעה כזאת על הנוער היהודי באמריקה איננה מוצדקת כל עיקר, אדרבה, אפשר שהציבור בארץ-ישראל עוד לא ראה ראייה נאמנה את המצוי איתו, ויש אולי עוד קצת מסקנות שכדאי להסיק מן ההתנגדות המופלאה, האינסטינקטיבית, של הנוער באמריקה. המסרב לקבל, פשוטו כמשמעו, את תורת החורבן ההכרחי של כל גולה, להנחה זו אפשר אולי למצוא סמוכים בעובדה שלמרות אותו חוסר-בגרות שביקשו למצוא בנוער של אמריקה היהודית, הרי יצאו חלוצים מתוכו, אם כן, מן הסתם מצאו השליחים דרכים אחרות ללבם, אחרי שלא הצליחו בהטפת הפרוגנוזה שסוף החורבן לבוא.

במערכות הציונות החלוצית המפסימליסטית בארץ-ישראל נתקבלה הדעה על החורבן ההכרחי של כל גולה כחוק מדעי ממש. לאמיתו של דבר, אין דעה זו בגדר חוק מדעי, היא מסתמכת, כמוכח, על הרבה עובדות, ובימינו על העובדה המכריעה לכאורה של השואה הגוראה שמוצאה בגרמניה, הארץ אשר בה, מקובל לנו, העמיקו היהודים להשתרש. אם משם צמחה הרעה, טוענים הציונים, ראייה מכאן שבהכרח גורל אחד צפוי לכל גולה, ותהא המושרשת והבטוחה ביותר, ואחרי כל אלה, כוחה של הדוגמה הגרמנית הוא אמוציונלי בלבד, ולא הגיוני; שהרי תמיד יש מקום לסעון שתוצאות אחרות היו בגדר האפשר, ושיש לבאר את האסון לא מתוך טבעה של גולה, אלא מתוך נסיבות מיוחדות ששלטו בזמן מסוים ובקונוקטורה מסוימת בגרמניה.

ועוד יש להעיר, שאילו היה לרעיון החורבן ההכרחי של הנלויות כוח משכנע של חוק מדעי, אז לא היה דוקא הנוער באמריקה מסרב לקבלו. האמרר קני נוטה לספקנות רק כלפי הכללות בהיקף פילוי סופי — והלא כאלו הן כל ההכללות ההיסטוריות — אבל הוא נותן מלוא אמונו לחוקי מדע המתאמתים באופן מדויק ובמידה מספקת על ידי העובדות. אין אמת בדבר שהנוער היהודי באמריקה מתעקש שלא לראות נכוחה את סימני האיבה בסביבתו. אילו לא ידענו זאת מנסיונו העצמי, הנה בא לארצות-הכרית פסיכולוג צעיר, וציוני חלוצי, הוא שמעון הרמן מדרום אפריקה, והראה שהנוער היהודי באמריקה — ציוני

העדה מחזקת בעל כרחו את הימין הנאמן על עדותו.

*

מלבד דרך החינוך, אין לך דרך בטוחה יותר להתמזגות השבטים מדיפרנציאציה חברתית ומעמדית בהיקף בין-עדותי רחב, ושני טעמים לדבר, ראשית, בדרך זו תמהר לבוא האמנסיפציה אשר יוצאי ארצות המזרח זקוקים לה ביותר, ושנית, זוהי דרך אשר ממנה אין לשוב, מאחר שאדם נכנס להסתדרות מעמדית ולמפלגת פועלים ונקלט בהן, מידלדלים והולכים האינטרסים והרגשים העדתיים שבנפשו. מכאן ואילך הוא רואה את עצמו מחוץ למסגרת הרשמית של העדה.

וראוי לחזור ולהזכיר עוד דרך אחת לטיפוח אחדות כלל ישראלית, להימנע מכל דבר המטפח אחדות בין יוצאי ארצות המזרח — בין אם זו באה כהשפעה חוזרת של האחדות האשכנזית ובין אם באה עקב התעוררות עצמית שלהם.

איך להגיע לידי תהליך התמזגות בלתי מופרע בין העדות, ועם זה איך לא לרוקן את עורף העדה לגמרי מהכוחות התרבותיים ובני-הנעורים שהם חלוצי אותו התהליך? שאלה חמורה היא, שפתרונה תלוי במידה לא מעטה בחוש המידה של היסודות החלוציים שבעדות ושל העסקנים הישוביים היושבים על מדוכה זו.

על רוחו של הנוער באמריקה

בנימין הלפרן

לעתים נודמן לו לכותב הטורים האלה לקרוא בעתונות דינים-וחשבונות של שליחי ארץ-ישראל בשוכם מאמריקה הצפונית או הדרומית, כמעט בכלום חוזרת כפזמון טענה ואזהרה כזו: הנוער היהודי באמריקה אינו רוצה להבין שיש חוק ברנל אחד השווה לכל הגלויות — שגם אמריקה כפולין וגרמניה נגזר דינה לההרב בזמן המיועד לכך; וכל המהסס לצאת מרצונו הטוב כחלוק, סופו שיצא כפליט, לא די שמסרב הנוער, ואף הנוער החלוצי, לקבל את הראיות התחתכות של תורת היציאה ההכרחית מאמריקה; אלא כשמתהילים לדבר על לבו בנוסח זה ומבקשים ליעץ לו עצה של טעם, שכחלוק העדה מוטל עליו להקדים רפואה למכה ולצאת טרם יגרוש, מיד סר לבו מדבריו ושוב אינו שומע לך, ולכן באו השליחים לכלל דעה שבאמריקה אין פותחים עם הנוער בניהוח של עתידות הגולה — או חוסר-היסקיים ההכרחי של הגולה האמריקנית, כי בזה רק